

1911. – Т.1.

8. Makuli P. Vedomost' literaturnyh svedenij. – Baku: Izdanie AN Azerbajdzhanskoj SSR, 1962. – 575 s.

9. Mamedova M., Bagirov A. Novyj jekzempljar "Tazkireji-shuara" // Nauka i zhizn'. – 1988. – № 5. – S. 20–22.

10. Mudzhtahidzade Rijazul'-ashigin / predislovie A.Bagirova. – Baku, 1995. – 248 s.

11. Muradova M. O tazkira M.Sadigi "Madzhmaul'-havas" // Novosti AN Azerb. SSR. – 1969. – № 2.

12. Ripka Ja. Istorija persidskoj i tadhiksokoj literatury. – M.: Progress, 1970. – 440 s.

13. Slovar' literaturovedcheskih terminov / sostavitel' A.Mirahmadov. – Baku: Azerneshr, 1956. – 150 s.

14. Talybzade K. Istorija Azerbajdzhanskoj literaturnoj kritiki. – Baku: Maarif, 1984. – 340 s.

15. Topalova A.

16. Shirvani S.A. Proizvedenija. – Jelm, 1974. – Т.3. – 498 s.

Shukyurova J. S., junior researcher, author of dissertation, Institute of Manuscripts named M.Fuzuli National Academy of Sciences of Azerbaijan (Azerbaijan, Baku), matlabm@yandex.com

Tazkiries and the history of their development

Studying national culture and literature on the basis of reliable sources is one of the important points in researching of the Oriental tezkire craft. Tezkire is one of the most significant sources in studying some questions about the history of the literature, also classical poets writers lives, activities comprehensively.

Keywords: literature, tezkire, anthology.

Шукюрова Ж. С., молодий науковий співробітник, дисертант, Інститут Рукописів ім. М. Фізулі Національної Академії Наук Азербайджану (Азербайджан, Баку), matlabm@yandex.com

Тазкірати і історія їх розвитку

Тазкірати є досить значними і важливими джерелами для всебічного вивчення ряду питань, пов'язаних з історією літератури тазкіратів, в тому числі життя і творчості класичних поетів і пам'ятників.

Ключові слова: література, тазкіра, антологія.

* * *

УДК 94(430)“1945/1949”

Величенко О.

аспірантка кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), KutsenkoOlena17@meta.ua

СОЦІАЛ–ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ НІМЕЦЬКИНИ У ПАРЛАМЕНТСЬКІЙ РАДІ 1948–1949 РОКІВ ТА ЇЇ УЧАСТЬ У РОЗРОБЦІ ОСНОВНОГО ЗАКОНУ КРАЇНИ

На основі опублікованих джерел та праць німецьких авторів у статті висвітлюються політичні передумови створення Парламентської Ради, її склад за партійною приналежністю та віковою характеристикою. Автор аналізує участь Соціал–демократичної партії у діяльності Парламентської Ради, її внесок у розробку конституції країни та облаштування політичного, економічного, соціального життя Німеччини. Зроблено спробупорівняти погляди різних партій стосовно врегулювання повоєнного життя Німеччини у ході розробки Основного закону.

Ключові слова: Німеччина, Соціал–демократична партія Німеччини (СДПН), Парламентська Рада, Основний закон.

Процес відродження німецької держави після закінчення Другої світової війни відбувався в досить складних умовах, коли у світі розгорталася “холодна війна” і Німеччина перетворилася із противника у союзника держав–переможниць. Сама країна в адміністративному, політичному та економічному плані була поділена на чотири окупаційні зони, на чолі кожної із яких стояли військові губернатори, призначені державами–окупантами: СРСР, США, Великою Британією та Францією. За таких несприятливих умов налагодити політичне та економічне життя в країні було

чи не найважчим на той час завданням для окупаційних держав та самих німців.

Беззаперечно відновлювати життя в окупованій країні без підтримки чи хоча б згоди на те самих німців було досить складно. Відразу стало зрозуміло, що німцям не варто сподіватися на те, що союзники зможуть виробити спільну лінію в окупаційній політиці стосовно Німеччини. Зваживши усі ці фактори, англо–американська окупаційна влада поступово почала розширювати права німецького народу, відновлювати політичне життя спочатку на регіональному рівні, потім – на державному. Після утворення муніципальних представництв, парламентів і урядів земель окупаційна влада все ж таки наважилася поступово віддавати кермо управління країною в руки самих німців, створюючи своєрідні протопарламенти у вигляді Економічної й Парламентської рад.

Метою даної статті є дослідження ролі Соціал–демократичної партії Німеччини у діяльності Парламентської ради 1948–1949 років та її внеску у розробку основних положень майбутньої конституції країни. У межах визначеної мети постає необхідність вирішення наступних **завдань**: проаналізувати передумови створення Парламентської ради; на базі основних установчих документів дослідити загальний склад Парламентської ради та охарактеризувати кількісний і якісний склад представників СДПН у цій раді; проаналізувати участь соціал–демократів у розробці Основного закону країни; порівняти погляди та пропозиції СДПН щодо базових положень у новій конституції країни з баченням інших політичних сил у Парламентській Раді.

У якості джерел автор передусім спиралася на акти та протоколи засідань Парламентської Ради [1; 2]. Іншим важливим джерелом є збірник документів післявоєнної Німеччини, присвячений 1948 року, який вміщує документи, що відображають підготовчий процес перед скликанням Парламентської Ради [3]. Не менш важливим є збірник документів про попередні зустрічі окупаційних держав та діяльність підготовчих комітетів перед скликанням Парламентської Ради задля погодження низки важливих питань [4]. Мемуарна література в даній статті представлена роботою Конрада Аденауера – німецького політика, голови однієї із провідних партій Німеччини ХДС, голова Парламентської Ради [5], яка відображає бачення внутрішнього процесу протікання усіх засідань, присвячених розробці конституції країни. Своєрідним першоджерелом у даному дослідженні виступає інтернет–сайт Парламентської Ради, який відображає детальну інформацію про склад ради [6], перебіг усіх засідань [7], і звукові документи із виступів та промов політиків на усіх засіданнях [8]. Автор також використовувала в роботі сам текст Основного закону Німеччини [9].

Тематика розробки конституції Німеччини і відповідно її структури та змісту через призму бачення соціал–демократів, на жаль, ще не знайшла свого висвітлення в українській історіографії і має різні тлумачення в зарубіжних дослідженнях. Автор у своїй роботі використовувала дослідження німецького історика Міхаеля–Франка Фельдкампа, яке присвячене перебігу усіх основних подій перед скликанням

Парламентської Ради і відображає дискусійні, спірні моменти при розробці основного тексту конституції [10]. Ґрунтовним дослідженням, яке присвячене участі та ролі СДПН у Парламентській Раді, є дослідження Ніколаса Дьора [11]. Цінним для даної роботи є дослідження Ерїха Страетлінґа [12], яке висвітлює діяльність Парламентської Ради протягом усього періоду та подає зміст та аналіз “Парламентської Елегії” – бачення соціал-демократа Карла Шмідта – провідного експерта з розробки Основного закону на перебіг роботи у Парламентській Раді та ухвалення основного тексту конституції.

Основні ідеї та концепції майбутньої конституції німецький політикум в загальному сформулював відразу після закінчення Другої світової війни. Ті політичні діячі, які в роки панування нацистського режиму перебували в екзилі, особливо соціалістичні та соціал-демократичні кола, після повернення на батьківщину були стурбовані питанням майбутнього політичного устрою в оновленій післявоєнній Німеччині. Вони добре розуміли, що майбутня конституція має бути побудована таким чином, щоб уся повнота влади не зосереджувалася в руках одного лідера – глави держави, а щоб була децентралізована і могла збалансовано діяти на основі створення складної системи механізмів взаємного контролю та стримування [10, s. 7].

З ініціативи військового губернатора британської окупаційної зони сера Брайана Робертсона влітку 1947 року в британській окупаційній зоні було створено зональну Консультативну раду, в якій німецькі політичні партії представляли свої концепції, стратегії, бачення стосовно майбутньої конституції країни. Дві основні в післявоєнний час партії – СДПН та ХДС – мали різні погляди стосовно майбутнього державного устрою Німеччини. Соціал-демократи бачили Німеччину як сильну централізовану державу. Іншою була позиція ХДС/ХСС: консерватори бачили Німеччину як федеративну державу, в якій існує чітко визначений розподіл повноважень між федеральними та земельними державними органами влади [10, s. 9].

Тільки через рік після свого створення зональна Консультативна рада в Гамбурзі запропонувала німецьким партіям та окупаційним державам висловити конкретні бачення та пропозиції стосовно майбутньої конституції у післявоєнній Німеччині. У американців на той час теж дозріло рішення стосовно того, що принаймні три західні окупаційні зони мають разом сформулювати єдине і спільне рішення стосовно політичного устрою та економічного порядку в країні [10, s. 10].

Кожна з трьох окупаційних держав переймалася стосовно того, щоб майбутня Німеччина не стала найпотужнішою державою в Європі після відновлення і не становила для них в майбутньому суттєвої загрози та конкуренції.

Із 23 лютого по 2 червня 1948 року у Лондоні відбулося два засідання (23 лютого – 6 березня та 20 квітня – 2 червня) конференції трьох окупаційних держав: США, Великої Британії, та Франції, до яких приєдналися держави Бенілюксу: Бельгія, Нідерланди, Люксембург. Ця конференція у джерелах та науковій літературі зустрічається під назвою “Лондонська

конференція шести держав” [11, s. 20; 7]. Питання політичного устрою Німеччини було одним із головних на цій конференції. У ході переговорів у Лондоні міністрами закордонних справ США, Великої Британії, Франції, Бельгії, Нідерландів, Люксембургу було визначено шлях розробки конституції для трьох західних окупаційних держав, щоб утворити “вільну і демократичну форму правління” у Німеччині. Ідеальним варіантом для державного управління на їхню думку була федеративна система [7]. У своєму заключному комюніке “Лондонські рекомендації” від 7 червня 1948 року держави-учасниці зобов’язували військових губернаторів уповноважити західнонімецьких прем’єр-міністрів зібрати “Установчі збори” [7].

Із цими “лондонськими рекомендаціями” ознайомилися військові губернатори трьох окупаційних зон: генерал Луїс Д. Глей (США), генерал П’єр Кьоніґ (Франція), та генерал сер Брайан Робертсон (Велика Британія) [10, s. 10].

Як наслідок 1 липня 1948р. прем’єр-міністрами земель та мерами міст-держав Гамбург та Бремен західних окупаційних зон(бургмістр Берліну не був присутнім) у Франкфурті-на-Майні були оголошені так звані “Франкфуртські документи”, які мали визначати на найближче майбутнє розвиток політичного життя країни [1, s. 22].

У першому документі зазначалося, що згідно рішень окупаційних урядів воєнні губернатори трьох Західних окупаційних зон Німеччини: американської, британської та французької уповноважували прем’єр-міністрів цих зон скликати Установчі збори, які мали зібратися до 1 вересня 1948 року і виробити для Німеччини форму правління “федеративного типу”. Делегати до Установчих зборів мали обиратися після затвердження спеціальних постанов та приписів окупаційної влади трьох зон. Кількість делегатів визначалася пропорційно до кількості населення в регіонах. Після розробки конституції та затвердження її військовими губернаторами, вона повинна пройти процес ратифікації в кожній землі шляхом референдуму загальною більшістю у 2/3 голосів [3, s. 100].

Згідно другого документу прем’єр-міністри зобов’язувалися перевірити і чітко визначити кордони їхніх земель і за необхідності подати їх на обговорення та затвердження до окупаційної адміністрації [3, s. 101].

Третій, і відповідно останній документ мав визначати відносини між майбутнім німецьким конституційним урядом та союзниками. Їх взаємовідносини мали будуватися наступним чином: військові губернатори мали передати право законодавчої, виконавчої та судової ініціативи німецьким органам. Право контролю діяльності цих органів залишалося за окупаційною владою [3, s. 102]. Пізніше цей документ став основою “окупаційного статуту” Німеччини [13, s. 17].

Деякі положення даного документу давали конкретні відповіді на те, якою має бути майбутня німецька конституція. Так, необхідно відмітити, що у Німеччині мала бути створена двопалатна система парламенту, чітко окреслені повноваження виконавчої влади та обмежені права федерального уряду. Ці пункти були надані усім членам Парламентської Ради до

розгляду разом із меморандумом від 22 листопада 1948 року [10, s. 11].

Задля обговорення “Франкфуртських документів” та висловлення свого бачення прем’єр-міністри земель зібралися на зустріч у гірському готелі Ріттерштурц під Кобленцом у французькій зоні окупації з 8 по 10 липня 1948 року. Ця зустріч викликала великий інтерес національної та міжнародної преси [15; 11, s. 22].

Було прийнято рішення про підтримку пропозицій союзників і висловлено готовність до співробітництва, щоб ефективно і швидко досягти поставленої мети [5, с. 148].

Прем’єр-міністри земель розуміли, що поки Німеччина знаходиться в розділеному стані між окупаційними державами виробити єдину і не тимчасову конституцію, яка б була дієвою, досить складно, а також вони були переконані, що лише за умови того, що німці самі собою будуть керувати і виробляти для себе закони, можна буде відродити країну і налагодити політичне та економічне життя. Поки не буде досягнуто єдності країни, говорити про скликання Національних Установчих зборів задля розробки постійної Конституції Німеччини завчасно. Тому прем’єр-міністри пропонували розробити тимчасову конституцію і мер Гамбурга Макс Брауер запропонував використати термін до цієї конституції “Основний закон” [14]. При цьому, зібрання спеціалістів, які будуть займатися розробкою Основного закону, мають називатися не Національна асамблея чи Установчі збори, а Парламентська Рада [14].

Окупаційні держави були обурені таким підходом німців до вирішення одного із найбільш глобальних питань післявоєнного облаштування країни. Вони наполягали на тому, щоб держава нормально та стабільно функціонувала, у рамках окупаційного законодавства, з усіма притаманними для них елементами, одним із яких є конституція [14].

Підсумком зустрічі у Кобленці стали так звані “Кобленцькі рішення” від 10 липня 1948 року, у яких прем’єр-міністри все ж прийняли Франкфуртські документи, але відкинули ідею створення західнонімецької держави під опікою окупаційних властей і відхилили Окупаційний статут у тій формі, в якій він був поданий від військових губернаторів [10, s. 12].

Перед засіданням Парламентської Ради, яке було за домовленістю обох сторін заплановане не пізніше 1 вересня 1948 року, у старому палаці на острові Херренкімзее в Баварії з 10 до 23 серпня засідав Конституційний (підготовчий) комітет, який розробив перший конституційний проект [2, s. LXVI]. Остаточний звіт роботи комітету включав 95 друкованих сторінок, які лягли в основу обговорень у Парламентській Раді [14].

У роботі даного комітету було задіяно 11 представників із західних окупаційних зон (з кожної землі по одному), в якості гостей запрошено голову міської Ради Берліну – Отто Зура, 14 співробітників та деяких експертів. Члени даного комітету обиралися не за партійною приналежністю, а відповідно за досвідом їх роботи у даній сфері. У цілому в комітеті була представлена політично активна еліта тогочасної

Німеччини та провідні спеціалісти з конституційного та адміністративного права. Головою Конституційного комітету став Антон Пфайффер – директор Баварської державної канцелярії. Деякі учасники цього комітету пізніше стали членами Парламентської Ради [2, s. LXVIII].

З 23 по 31 серпня 1948 року усі землі мали прийняти закон про утворення Парламентської ради та обрати делегатів від своєї землі до складу цієї Ради [7].

Згідно запланованого часу – 1 вересня 1948 року в Бонні в музеї АлександраКьоніга відбулося урочисте засідання Парламентської Ради відповідно до рішення урядів союзних держав. На пропозицію військових губернаторів американської, британської і французької окупаційних зон Німеччини урочисте засідання відкривав найстаріший член Ради – 73-річний Адольф Шонфельдер (СДПН) [1, s. LXXII].

Подальші засідання Ради проходили в Педагогічній академії, яка пізніше стала будівлею Парламенту. Робота Ради над Основним законом Німеччини тривала з 1 вересня 1948 р. до 8 травня 1949 р. Останнє засідання відбулося 23 травня 1949 р., після якого документ був готовий як проект Основного закону країни [7].

Батьками-засновниками нової конституції Німеччини є представники місцевого населення трьох окупаційних зон у складі 11 на той час історично сформованих земель: Баден, Бремен, Гамбург, Баварія, Гессен, Нижня Саксонія, Північний Рейн–Вестфалія, Рейнланд–Пфальц, Шлезвіг–Гольштейн, Вюртемберг–Баден, Вюртемберг–Гогенцоллерн та від міської ради Великого Берліна [12, s. 9].

Загальна кількість місць у Раді згідно виборів від 31 серпня 1948 року становила 65, серед яких 4 місця належали жінкам: Фрідріка Надіг (СДПН), Елізаберт Сельберт (СДПН), Хелена Вебер (ХДС), Хелена Вессель (партія Центру) [1, s. 429–435]. Ці місця пропорційно до партій розподілялися наступним чином: 27 місць отримала СДПН, 27 – ХДС/ХСС, 5 – ВДП, 2 – НП, партія Центру та КПП по 2 місця. Були також 5 представників різних партій з Берліну, які брали участь у відкритті Парламентської Ради з правом дорадчого голосу. Серед них було три представники від СДПН: Пауль Льобе, Ернст Ройтер, Отто Зуур; один від ХДС – Якоб Кайзер та один від ВДП – Ханс Райф [6].

Три найбільші групи в Парламентській Раді очолювалися: Карлом Шмідтом (СДПН) Антоном Пфайффером (ХДС/ХСС) і Теодором Хейсом (Ліберальна) [6]. Секретарем Парламентської Ради був старший виконавчий директор Ханс Тросманн (ХСС) [6].

Дослідивши віковий склад Парламентської Ради, необхідно відмітити, що молодь віком до 35 років не була представлена у Парламентській Раді, що цілком очевидно внаслідок впливу НСДАП. Більшість членів Парламентської Ради отримали “політичне хрещення” ще в часи Веймарської республіки, будучи на той час у молодому віці. До складу ж Парламентської Ради увійшло лише п’ять колишніх членів парламенту, серед яких був Пауль Льобе (колишній президент рейхстагу 1920–1924, 1925–1932, член СДПН), доктор Теодор Хейс (один із засновників та голова ВДП 1948–1949 рр., майбутній президент ФРН 1949–1959), доктор Хелене

Вебер (колишній депутат Центру у Бундестазі, член ХДС), які починали свою кар'єру ще за часів Веймарської республіки [12, s. 11]. Майже всі вони без винятку зазнали гонінь в часи нацистського режиму, перебували в концентраційних таборах чи в'язницях, емігрували і були позбавленні громадянських прав.

Стосовно соціального складу, то у Парламентській Раді були представники усіх верств населення: 8 викладачів вищих навчальних закладів, депутати земель, міністри юстиції і внутрішніх справ земель, службовці та інші представники [6; 1, s. 429–435].

Робота Парламентської Ради з самого початку була ускладнена відсутністю інформації про зміст Окупаційного статуту – документу, який засвідчував характер взаємовідносин майбутньої німецької держави та союзників і який в той же час розроблявся військовими губернаторами [5, с. 142]. У зв'язку з цим німецькі політики змушені були гіпотетично вираховувати кроки союзників [5, с. 153].

На пленарному засіданні 9 вересня 1948 року депутати сформували шість спеціалізованих комітетів Парламентської Ради. Обговорення у всіх комітетах проводилося за закритими дверима, лише результати технічного комітету повинні були повторно обговорюватися в Головному комітеті за присутності преси [10, s. 23]. До 15 вересня 1948 року було сформовано наступні комітети: комітет з вироблення конституції, комітет з організації федерації, комітет з розмежування обов'язків, комітет з фінансових питань, комітет з питань виборів, комітет з питань Окупаційного статуту [10, s. 24]. У загальному, під час роботи Парламентської Ради з листопада 1948 до січня 1949 року було сформовано одинадцять загальних та три спеціалізованих міжфракційних комітети [4, s. 348].

Стосовно голови Парламентської Ради у двох провідних партій у Раді СДПН та ХДС були свої бачення. Головним претендентом на пост голови від СДПН був Карло Шмідт, а від ХДС – Конрад Аденауер і все ж головою став представник християнських демократів [10, s. 24].

Обрання президентом К. Аденауера в Раді пояснювалося його значним досвідом в адміністративно-політичній діяльності (обербургмістр Кельна, президент Пруської державної ради в роки Веймарської республіки), особистісними характеристиками авторитетного лідера, з притаманною для нього гнучкістю, тактовністю як політика. На пост віце-президентів було обрано Адольфа Шонфельдера (СДПН) і Германа Шефера (ВДП) [14].

Обговорення усіх питань та пропозицій стосовно майбутньої конституції відбувалося у головному комітеті під керівництвом головного експерта з конституційного права професора Карло Шмідта (СДПН), який був не лише висококваліфікованим юристом, а я письменником високого рівня. Саме ньому належить заслуга розробки основного тексту конституції. До Парламентської Ради він делегувався від землі Вюртемберг-Гогенцоллерн [6]. Він координував роботу всієї Парламентської Асамблеї протягом всього часу розробки Конституції аж до січня 1949 року. 8 травня 1949 року він презентував поетичний твір “Парламентська Елегія”, який

висвітлював бачення автором зусиль над розробкою Основного закону країни [12, s. 14].

Стосовно поглядів Карла Шмідта на Основний закон Німеччини, необхідно зазначити те, що основними цінностями для нього у побудові держави були цивілізаційні досягнення країни, у центрі яких стоїть конституційний порядок. Зокрема, він виступав за право на притулок, за відмову від військової служби, проти смертної кари. Він мав великий вплив на формування принципів міжнародного права в сенсі інтеграції міжнародного права і партнерського ставлення одних країн до інших. Незважаючи на окремі заперечення проти запропонованих ним пунктів, Шмідт прагнув уникнути провалу проекту за будь-яких обставинах [6].

Робота в комітетах стосовно розробки Основного закону з різних питань протікала досить активно і була майже завершена до кінця 1948 року.

Стосовно більшості принципових питань між основними фракціями у Парламентській Раді важко було дійти консенсусу, тому що в основу побудови майбутньої держави основні політичні сили у Парламентській Раді СДПН та ХДС/ХСС намагалися закласти різні принципи [13, s. 156].

Одним із найбільш вагомих питань, було питання побудови органів влади в країні та розподілу між ними повноважень. Стосовно такого політичного інституту як Бундестаг у Парламентській Раді майже не виникало запитань. Депутати відразу зійшлися на думці, що Бундестаг має обиратися в результаті прямих та загальних виборів при таємному голосуванні і повинен бути справжнім представником німецької демократії і найвищим органом влади в державі. Деякі складнощі і розбіжності були у тому, які саме повноваження матиме Бундестаг та які функції він виконуватиме. Передбачалося, що Бундестаг являтиме собою парламент, до якого представники будуть обиратися безпосередньо німецьким народом, а не законодавчими зборами земель. Цей парламент повинен був здійснювати більшу частину законодавства і управління державою мало теж напряму залежати від нього і в кінцевому варіанті вони ж мали приймати участь у виборах федерального президента [10, s. 28].

21 жовтня 1948 року СДПН через свого представника у Парламентській Раді Рудольфа Каца відстоювали принцип побудови головного законодавчого органу влади у вигляді Сенату з двома палатами (верхня – Бундесрат, нижня – Бундестаг), проте Федеральну Раду, як окремий законодавчий орган в співіснуванні вони не відкидали. ХДС, партія Центру та Німецька партія відстоювали позицію Бундесрату як окремого законодавчого органу з представництвом у ньому усіх земель [7].

Пропозиція Конрада Аденауера про те, щоб утворити земельні представництва як гібрид Федеральної Ради та Сенату була відхилена самими ж членами ХДС/ХСС [7].

У ході досить драматичних дискусій стосовно основних виконавчих та законодавчих органів влади в державі було досягнуто компромісу. Бундесрат залишали як основний законодавчий орган влади, який складався із представників земель, а Бундестаг як верховний орган Німеччини народного представництва

з функціями обрання федерального канцлера, ухвалення законів та контролю за діяльністю уряду [10, s. 28].

Одним із найбільш важливих та принципових питань, яке вимагало врегулювання в тексті конституції, було розмежування повноважень між федеральними та земельними органами вдали. Так, СДПН пропонувала ввести законодавство, згідно якого за федеральним урядом закріплюватимуться повноваження законодавчої компетенції в галузі закордонних справ, надання громадянства, паспортів, еміграції, питання валюти, поштові та телекомунікаційні послуги і т. ін. Питання, які можуть вирішуватися на земельному рівні, у права федерації не входять [10, s. 31].

Досить проблематичним було визначитися із пріоритетністю федерального та земельного законодавства. Рада мала розмежувати компетенції федерації і земель стосовно законодавства. Обсяг пріоритету федерального законодавства над земельним залежав від того, наскільки землі будуть приймати участь у формуванні законів у Бундесраті. В основному, депутати, в тому числі і більшість членів СДПН, хотіли, щоб переважаючим було федеральне законодавство, у формуванні якого безпосередню участь приймають представники земель і слідкують максимально за дотриманням цих законів [10, s. 31–32].

Окупаційна влада була проти того, щоб законодавство з центру мало більший вплив в землях, ніж їх власне земельне законодавство. На їх думку керівництво кожної із земель в праві приймати дієві та важливі для них закони, якщо в цьому виникатиме необхідність. Такі свої позиції вони виклали на зустрічі 2 березня 1949 року [7].

На думку депутатів Парламентської Ради окупаційна влада на чолі з військовими губернаторами не повинна заважати і ставити свої умови стосовно важливих питань конституції, а навпаки, мала б підтримати прийняття конституції, яка б відповідала саме німецьким інтересам. Союзники відкинули такі пропозиції. 5 квітня 1945 р. К. Аденауеру як президенту Парламентської Ради особисто повідомили рішення міністрів іноземних справ, які засідали у Вашингтоні й підтримали заперечення військових губернаторів [7]. На думку міністрів закордонних справ окупаційних держав основні законопроекти, які розробляє Парламентська Рада, мають відповідати потребам військових губернаторів [7].

Суттєві протиріччя та дискусії точилися між представниками двох найбільших партій щодо питання вибору батьками виховання підростаючого покоління в християнських традиціях, так як у ідеологічних та філософських поглядах партій були суттєві відмінності. Шкільна політика і політика в області культурного будівництва була пов'язана з відродженням християнсько-гуманістичної освіти країни [10, s. 26]. СДПН хотіла виокремити в конституції статтю про батьківські права, де вони були б обмежені основними класичними правами. СДПН також активно відстоювали захист материнства та розширення прав позашлюбної дитини та її захист. У результаті право батьків на виховання дітей було визначено в конституції [9, с. 109], але з поправкою на те, що в державних школах, за виключенням неконфесійних

шкіл, релігійна освіта є обов'язковим предметом [9, с. 109].

У питаннях розподілу фінансів погляди фракцій були діаметрально протилежними. Так, стосовно розподілення фінансів між землями та центром виникло три можливі варіанти: федеральне управління фінансами, земельне управління фінансами, фінансовий менеджмент, згідно якого розподілення коштів мало іти від центру до кожної із земель, в залежності від їхніх потреб. Один із цих варіантів мав стати рішенням для фінансового розподілу коштів у Парламентській Раді. СДПН разом з ВДП та партією Центру відстоювали позицію федерального управління фінансами, НП була за земельний розподіл, а ХДС/ХСС із своєю позицією знаходилися у центрі між першими двома варіантами [10, s. 28–29].

Протилежними були погляди провідних партій і стосовно виборчого законодавства в майбутній конституції. Так, СДПН разом з ВДП, партією Центру та комуністами виступали на користь пропорційного представництва у владі. Пропорційне представництво у владі дозволяло зайняти місця там відомим політичним силам, відповідно до часток відданих за них голосів у ході загальнонародних виборів. Чим більшим був округ, тим більшим видавався шанс бути представленим у парламенті. ХДС/ХСС віддавали перевагу мажоритарній системі, при якій результати голосування диференціювалися між відносною і абсолютною кількістю голосів. Депутат обирався лише на умовах досягнення абсолютної більшості у виборчому окрузі (понад 50% голосів). Це часто вимагало проведення другого туру голосування, коли кандидат не набрав абсолютну більшість голосів. Тільки в травні 1949 року члени Парламентської Ради домовилися про пропорційне представництво [10, s. 33–34].

До кінця 1948 року питання повноважень федерального президента не обговорювалося і відійшло на другий план. У ході ж обговорень воно стало на міжпартійному рівні дискусійним. Враховуючи те, що територія Німеччини була окупована іноземними державами і Основний закон мав тимчасовий характер, СДПН наголошували на тому, щоб відмовитися від посади Федерального президента і щоб його функції виконував голова Бундестагу, але це суперечило формулюванням проекту на Херренкімзее. Суперечності точилися між провідними партіями і з приводу повноважень самого президента. ХДС виступали за обмежені права федерального президента до рівня представницьких функцій і водночас за широкі права парламенту [9, с. 161]. До початку 1949 року питання з президенством і його повноваженнями залишалося відкритим і дискусійним [10, s. 33].

Не дивлячись на суттєві протиріччя між позиціями партій з більшості питань, атмосфера в Парламентській Раді постійно була дружелюбною, консультації проходили колегіально, а дискусії які виникали завершувалися прийняттям компромісного рішення. Конституція була підготовлена у визначений термін [7].

8 травня 1949 Основний закон як тимчасова конституція Німеччини був схвалений Парламентською Радою більшістю в 53 голоси, проти проголосувало 12 у третьому читанні. До тих, хто не погоджувався із

положеннями Основного закону, входили представники Центру, НП і КПН [7].

10 травня 1949 р. депутати кількістю в 33 голоси проголосували за майбутню тимчасову столицю ФРН – Бонн, яку підтримали британці. 29 депутатів проголосували за Франкфурт–на–Майні, який завжди вважався містом потужної демократичної традиції. Пропозиція столиці в місті Франкфурт–на–Майні була від СДПН [7].

12 травня законодавчий акт був затверджений військовими губернаторами трьох західних держав і схвалений десятима з одинадцяти провінційних асамблей (крім Баварії) та почав діяти в трьох західних зонах окупації і Західному Берліні. Ратифікація конституції в кожній землі проходила шляхом референдуму. Як тільки основний закон 2/3 від загальної кількості всіх земель був ратифікований, він вступив в силу [8, s. 127].

23 травня 1949 року Основний закон був остаточно затверджений. Набув чинності на наступний день [7].

Отже, утворення Парламентської Ради як своєрідного протопарламенту позначилася серед німців великим суспільним резонансом. Таке підвищення інтересу до політичного життя та безпосередньої участі у цьому політичному житті було справедливо обумовлене довгим та затяжним воєнним періодом та 13-річним пануванням нацистського режиму в Німеччині. Розробка та погодження основного тексту конституції постійно супроводжувалися дискусіями та дебатами між провідними політичними силами повоєнної Німеччини СДПН та ХДС, які були представлені найбільшою кількістю делегатів у Парламентській Раді. Суть дискусій полягала у тому, що ці партії мали кардинально протилежні погляди на майбутню конституцію з більшості аспектів: основні органи влади, функції цих органів, федеральне та земельне законодавство, інститут президенства, фінансова сфера і т.ін. Представниками СДПН до розгляду Парламентської Ради подавалася низка важливих проектів та пропозицій майбутнього політичного та економічного облаштування країни за новою конституцією, які, в основному, за їхнім баченням мали будуватися на сильній центральній владі, що і породжувало під час укладення тексту протиріччя з іншими політичними силами. Проте, депутатам Парламентської Ради після затяжного процесу роботи, дебатів та дискусій все ж вдалося домогтися компромісу з більшості важливих аспектів та ухвалити Основний закон країни, який відображав би інтереси німецького народу.

Список використаних джерел

1. Der Parlamentarische Rat 1948–1949. Akten und Protokolle. Bd.I. Vorgeschichte. – Boppard am Rhein, 1975. – 457 s.
2. Peter Bucher (Bearb.): Der Parlamentarische Rat 1948–1949. Akten und Protokolle, Band 2: Der Verfassungskonvent auf Herrenchiemsee. Herausgegeben von: Deutscher Bundestag und Bundesarchiv. – Boppard am Rhein, 1981. – S. LXVI, LXXIV.
3. Dok. 2 Die “Frankfurter Dokumente” vom 1. Juli 1948 // Geschichte der Bundesrepublik Deutschland. Analyse und Dokumentation in Text, Bild und Ton. Bd II: Das Entscheidungsjahr 1948. – Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1980. – S. 100–102.
4. Deutschland unter den Besatzungsmächten 1945–1949. Seine Geschichte in Texten, Bildern und Dokumenten. – München, 1967. – S. 348.
5. Аденауер К. Воспоминания (пер.нем.). – М. : Прогресс, 1966. – Вып.1. 1945–1953. – 286 с.

6. http://www.parlamentarischerrat.de/mitglieder_891_mitglied=82_seitentiefe=2.html

7. http://www.parlamentarischerrat.de/zeitleiste_899.html

8. 23.05.1949. Zwölfte Sitzung. Feststellung der Annahme des Grundgesetzes für die Bundesrepublik Deutschland, Ausfertigung und Verkündung // Tondokumente zur Zeitgeschichte. Parlamentarischer Rat. 1948–1949. – Frankfurt am Main: Herausgegeben vom Deutschen Rundfunkarchiv, 1987. – S. 127.

9. Конституция Федеративной республики Германии // Конституции зарубежных государств. – М., 2003. – С. 121.

10. Der Parlamentarische Rat und das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland 1948 bis 1949: Option für die europäische Integration und die deutsche Einheit / Michael F. Feldkamp. – Eine Veröffentlichung der Konrad-Adenauer Stiftung e. V. – Berlin/SanktAugustin, 2008. – 60 s.

11. Dörr Nikolas. Die Sozialdemokratische Partei Deutschlands im Parlamentarischen Rat 1948/1949: Eine Betrachtung der SPD in den Grundgesetzberatungen vor dem Hintergrund der ersten Bundestagswahl 1949. – Berlin : Wissenschaftlicher Verlag, 2007. – 134 s.

12. Erich Straetling. Der Parlamentarische Rat 1948–1949 mit der “Parlamentarischen Elegie” von Carlo Schmid. – Pfullingen: Verlag Günter Neske, 1989. – 48 s.

13. Schneider F. Der Weg der Bundesrepublik von 1945 bis zur Gegenwart. – München: C.H. Beck, 1985. – 256 s.

14. <http://www.bpb.de/geschichte/deutsche-geschichte/grundgesetz-und-parlamentarischer-rat/38975/kurzueberblick>

15. <http://www.landeshauptarchiv.de/index.php?id=400>

References

1. Der Parlamentarische Rat 1948–1949. Akten und Protokolle. Bd.I. Vorgeschichte. – Boppard am Rhein, 1975. – 457 s.
2. Peter Bucher (Bearb.): Der Parlamentarische Rat 1948–1949. Akten und Protokolle, Band 2: Der Verfassungskonvent auf Herrenchiemsee. Herausgegeben von: Deutscher Bundestag und Bundesarchiv. – Boppard am Rhein, 1981. – S. LXVI, LXXIV.
3. Dok. 2 Die “Frankfurter Dokumente” vom 1. Juli 1948 // Geschichte der Bundesrepublik Deutschland. Analyse und Dokumentation in Text, Bild und Ton. Bd II: Das Entscheidungsjahr 1948. – Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1980. – S. 100–102.
4. Deutschland unter den Besatzungsmächten 1945–1949. Seine Geschichte in Texten, Bildern und Dokumenten. – München, 1967. – S. 348.
5. Adenauer K. Vospominaniya (per. s nem.). – М. : Progress, 1966. – Вып.1. 1945–1953. – 286 s.
6. http://www.parlamentarischerrat.de/mitglieder_891_mitglied=82_seitentiefe=2.html
7. http://www.parlamentarischerrat.de/zeitleiste_899.html
8. 23.05.1949. Zwölfte Sitzung. Feststellung der Annahme des Grundgesetzes für die Bundesrepublik Deutschland, Ausfertigung und Verkündung // Tondokumente zur Zeitgeschichte. Parlamentarischer Rat. 1948–1949. – Frankfurt am Main: Herausgegeben vom Deutschen Rundfunkarchiv, 1987. – S. 127.
9. Konstitucija Federativnoj respublikl Germanii // Konstitucii zarubezhnyh gosudarstv. – М., 2003. – S. 121.
10. Der Parlamentarische Rat und das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland 1948 bis 1949: Option für die europäische Integration und die deutsche Einheit / Michael F. Feldkamp. – Eine Veröffentlichung der Konrad-Adenauer Stiftung e. V. – Berlin/SanktAugustin, 2008. – 60 s.
11. Dörr Nikolas. Die Sozialdemokratische Partei Deutschlands im Parlamentarischen Rat 1948/1949: Eine Betrachtung der SPD in den Grundgesetzberatungen vor dem Hintergrund der ersten Bundestagswahl 1949. – Berlin: Wissenschaftlicher Verlag, 2007. – 134 s.12. Erich Straetling. Der Parlamentarische Rat 1948–1949 mit der “Parlamentarischen Elegie” von Carlo Schmid. – Pfullingen: Verlag Günter Neske, 1989. – 48 s.
13. Schneider F. Der Weg der Bundesrepublik von 1945 bis zur Gegenwart. – München: C.H. Beck, 1985. – 256 s.
14. <http://www.bpb.de/geschichte/deutsche-geschichte/grundgesetz-und-parlamentarischer-rat/38975/kurzueberblick>
15. <http://www.landeshauptarchiv.de/index.php?id=400>

Velychenko O., Postgraduate Student of the Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries at Taras Shevchenko National University of Kiev (Ukraine, Kiev), KutsenkoOlena17@meta.ua

The Social Democratic Party of Germany in the Parliamentary Council of 1948–1949 and its participation in development of the Basic Law

Based on published sources and works of German authors, the article highlights political preconditions of creation of the Parliamentary Council, and its membership according to political party affiliation and age qualification. The author analysis participation of the Social Democratic Party of Germany in activities of the Parliamentary Council, its contribution into development of federal constitution and arrangement of political, economical, and social life of Germany. There is an attempt to compare viewpoints of different political parties concerning regulation of postwar life in Germany during the process of development of the Basic Law.

Keywords: Germany, the Social Democratic Party of Germany (SDP), the Parliamentary Council, the Basic Law.

Величенко Е., аспірантка кафедри нової і новітньої історії зарубіжних стран, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), KutsenkoOlena17@meta.ua

Социал-демократическая партия Германии в Парламентском Совете 1948–1949 годов и ее участие в разработке Основного закона страны

На основе опубликованных источников и трудов немецких авторов в статье освещаются политические предпосылки создания Парламентского Совета, его состав по партийной принадлежности и возрастной характеристике. Автор анализирует участие Социал-демократической партии в деятельности Парламентского Совета, его вклад в разработку конституции страны и обустройства политической, экономической, социальной жизни Германии. Сделана попытка сравнить взгляды разных партий по урегулированию послевоенной жизни Германии в ходе разработки Основного закона.

Ключевые слова: Германия, Социал-демократическая партия Германии (СДПГ), Парламентский Совет, Основной закон.

* * *

УДК 94(497.4):304+36

Фощан Я. І.

кандидат історичних наук, науковий співробітник,
Державна установа “Інститут всесвітньої історії
НАН України”
(Україна, Київ), pagas@i.ua

Досвід та уроки розбудови сучасної Словенії як соціальної держави

Розглядаються основні тенденції розвитку соціальної сфери Словенії після здобуття незалежності. Метою статті є дослідження особливостей розбудови сучасної Словенії як соціальної держави в рамках процесу реалізації посттоталітарної соціально-політичної модернізації.

Аналіз специфіки соціальної політики керівництва країни, рівня участі громадянства у її формуванні й здійсненні, тенденцій до використання традицій соціального діалогу у вирішенні важливих соціально-економічних питань дає змогу стверджувати, що Словенії дійсно притаманні головні ознаки європейської соціальної моделі. Їй не зважаючи на те, що впровадження взятого урядом республіки курсу на побудову держави загального благоденства наразі сповільнено досить тяжкими для країни наслідками глобальної фінансово-економічної кризи, в Словенії є низка специфічних рис соціальної сфери, які можуть бути взяті на озброєння в процесі формування соціальної політики України.

Ключові слова: Словенія, соціальна держава, держава загального добробуту, соціальна політика, соціальний діалог.

Серед низки соціальних, економічних, політичних, культурних та інших факторів, які наприкінці минулого століття підштовхували одну з найбільш розвинених республік Югославії – Словенію до виходу зі складу федерації, одними з найбільш вагомих були досить сучасна і потужна промисловість та сформовані стійкі зв'язки з діловими колами Західної Європи. У словенському суспільстві, збуреному відчуттям стагнації старої біполярної системи світоустрою, все гучніше звучали голоси тих, хто більш не бажав бути фінансовим донором для інших республік. Словенці небезпідставно вважали, що їхнє життя має реальні

передумови до покращення за умови існування Словенії у якості суверенної держави. Однак після здобуття очікуваної незалежності і особливо після подальшого періоду економічного спаду, словенці чітко зрозуміли, що знаходяться в ролі “наздоганяючих” відносно західноєвропейських країн і для того, щоб скоротити цей соціально-економічний розрив, необхідно ставати на шлях модернізаційних змін.

Досить вдалим, на наш погляд, є запропоноване В. П. Горбатенком визначення модернізації як “набуття менш розвиненими суспільствами низки ознак, характерних для більш розвинених суспільств, що, в свою чергу, передбачає масштабні, цілеспрямовані перетворення в усіх основних сегментах соціальної системи (в економічній, правовій, політичній сферах, соціальних відносинах, культурі, системі освіти)” [7, с. 12]. Тож, як бачимо, розвиток соціальної сфери країни є невід’ємною частиною її модернізаційного поступу. Розгляду розбудови Словенії як соціальної держави на новітньому етапі її розвитку й присвячено це дослідження.

Проблеми, пов’язані з вивченням соціальної політики загалом та її ролі і місця в побудові соціальної держави зокрема, давно привертають увагу фахівців різноманітних наукових сфер, серед яких В. П. Горбатенко, С. М. Грiневська, О. О. Давидюк, Т. А. Заяць, Л. І. Ільчук, Ю. В. Кривобок, Е. М. Лібанова, Л. С. Лісогор, В. М. Новіков, О. Ф. Новікова, О. М. Пищуліна, С. В. Сіденко, Л. Л. Шамілева та ін.

Зацікавлені дослідженням сучасної Словенії науковці не оминали своєю увагою й особливості соціального розвитку цієї країни. Зокрема цієї проблеми у своїх працях торкались Ю. К. Князев [5], Н. С. Пілько [4], А. В. Шилова [15]. Проте питання вивчення особливостей постання Словенської Республіки як соціальної держави у вітчизняній історіографії досі залишається відкритим.

Як зазначають вітчизняні дослідники новітньої історії Словенії, після здобуття незалежності участь у європейській інтеграції стала однією з головних стратегічних цілей словенської зовнішньої політики. Передусім євроінтеграція мала сприяти прискоренню економічного та соціального розвитку, підвищенню якості життя словенців, а також полегшити подолання молодою країною негативних наслідків кризової ситуації в Югославії. Однією з умов успішного руху до Євросоюзу було створення оновлених державних інститутів та впровадження низки соціальних реформ. Особливістю Словенії було те, що відповідні зміни проводились у атмосфері значної суспільної злагоди, м’яко, без люстрації й без кардинального відкидання економічних та соціальних досягнень попереднього соціального ладу [8, с. 67]. Одним із пріоритетних напрямів розвитку молодої держави визначалась турбота про соціальну захищеність населення, тобто розбудова незалежної Словенії як соціальної держави. Відповідна теза отримала законодавче підтвердження шляхом включення її до Конституції Республіки Словенія (прийнятої 23 грудня 1991 р.), Стаття 2 якої говорить: “Словенія є правовою та соціальною державою”. Крім цього, в Основному законі міститься окремий розділ, присвячений регулюванню